

Hvilket billede er ældst?

At analysere og fortolke

...og andre gymnasieord

At analysere og fortolke er kompetencer som du kan udvikle og bruge i alle fag i gymnasiet.

At være kompetent betyder at kunne tilegne sig en viden og anvende den.

Du skal tilegne dig forskellige faglige kompetencer i gymnasiet, og så skal du tilegne dig ”overfaglige” kompetencer.

At analysere og fortolke er ”overfaglige” kompetencer, så når du øver dig i at blive bedre til at analysere og fortolke i ét fag, smitter det af på din evne til at analysere og fortolke i andre fag.

For at give dig et godt grundlag for arbejdet har jeg lavet dette lille hæfte.

Jeg modtager gerne forslag til forbedringer.

Grete Holm

Indhold:

Vi gør det hver dag!	5
At analysere og fortolke.....	8
Gymnasiesprog	13
Genrer	16
Litteratur som har inspireret mig:.....	19
Stikordsregister.....	19

Hvad forestiller
billedet?

Asger Jorn: "Tegning", 1953

Vi gør det hver dag!

Vi lytter, vi gætter hvad ordene og sætningerne betyder, og hvad den der taler, mener. Somme tider misforstår vi. Måske fordi den vi lytter til, siger noget andet end det hun mener. Måske fordi det hun siger, kan forstås på to måder. Måske fordi hun udtrykker sig uklart.

Det samme sker når vi læser.

Lad os begynde i det små.

Det samme ord kan have forskellige betydninger. Det afhænger af hvilken sammenhæng det indgår i. Fx kan ordet *køn* have mindst tre forskellige betydninger:

Karen er køn.
Hvilket køn har hundehvalpen?
Det er en køn historie.

Vi er ikke i tvivl om hvad *køn* betyder i de tre sætninger, for vi **fortolker** automatisk ordets betydning ud fra den sammenhæng det bliver brugt i, eller – med et danskfagligt ord - **konteksten**.

Der hvor vi bliver i tvivl, er når ordene eller sætningerne kan forstås på to eller flere måder, eller når den der skriver, skriver noget andet end det hun mener. Så hjælper det ikke at "meningen er go' nok".

"Oh Danmark" hedder en fast rubrik i Politiken (bagsiden, hver søndag). Her kan man læse "bøffer"¹ fra ugens aviser.

Find ud af hvad der skal stå hvis meningen skal være go' nok.
Hvordan kan man vide hvad meningen er?

5.000 bærbare computere er det seneste halve år glemt i en taxa i London. Det samme gælder over 60.000 mobiltelefoner.

Sidste år var hvert 10. DSB-tog forsinket. Det tal skal halveres inden 2014, lyder det fra DSB.

Maden bliver lavet af de bedste kokke, som bliver bortauktioneret.

2.440 SMS'er fra en lærer til en elev på 13 måneder er altså ikke normalt.

Villaen indeholder bl.a. toilet med mulighed for brændeovn.

¹ En "bøf" er en sjov, sproglig fejl. I rammen kan du se et udpluk.

Når vi skal fortolke det andre mennesker siger, gør vi det ved at se på hvilken sammenhæng det indgår i. Uden at være bevidst om det, gør vi os betragtninger over mange ting.

Det kan være:

- den situation som vi selv og vores samtalepartner befinder os i
- det der gik forud
- det vi ved om vores samtalepartner og om os selv
- det vi, ud fra vores erfaringer og forventninger, kan forestille os om hvordan situationen kan udvikle sig

Jeg kender en mand der altid lader sin kone bestemme.

Han spørger hende ofte hvad hun kunne tænke sig. Hun tænker – og så svarer hun.

Nu vil han gerne være sikker på at hun får det præcis lige som hun vil have det. Derfor spørger han for anden gang. Denne gang behøver hun ikke at tænke – hun gentager sit svar.

Tredje gang han spørger, spørger han måske *om hun ikke kunne tænke sig at...* Det kan hun ikke, men nu falder 10-øren. *Nu blev du taget på sengen igen*, siger hun til sig selv. For hun ved godt at når manden spørger hvad hun vil, er det fordi han vil fortælle hende at der er noget han gerne vil. Og han bliver ved med at spørge indtil han får det svar han gerne vil have.

Det kan bare være svært at finde ud af hvad det er han gerne vil. Man skal være god til at fortolke, og man skal kende manden og have oplevet situationen mere end én gang.

Men selvom man ikke kender hinanden, er det ofte lettere at fortolke et udsagn som flyver ud af munden, end et som flyver op fra papiret. For en samtale er et multimedieprodukt; den består af lyd, mimik og gestik. Man kan nuancere betydningen af sine udsagn med betoning, smil, rynkede eller hævede øjenbryn, knytnæver og åbne arme.

Og kropssproget skal også fortolkes....

Forfatteren Lars Frost² – hentet på Polfoto

² - har bl.a. skrevet ”Smukke biler efter krigen – en knaldroman”

Hvad betyder fx et smil? Smiler han til mig? Eller griner han af mig?³
”Med et moderne ord kan vi kalde dette samspil mellem tale og gestikulation for totalkommunikation”⁴.

Hvor stor en andel af totalkommunikationen tror du ordene udgør?
Og betoningen, mimikken og gestikulationen?

I dag forsøger producenter af undervisningsmaterialer at benytte sig af multimedier for at gøre deres produkter anskuelige og levende.
Og du benytter dig måske selv af muligheden når du chatter eller sms'er: ☺

Men vi kan ikke chatte eller sms'e med Pythagoras, Ohm eller Newton. Den viden som er tilgængelig for os i dag, er tilgængelig fordi nogen har skrevet den ned, og nogen har bevaret den. Måske har nogen også – op igennem det 20. århundrede - overført den til andre medier end bogen. Og måske – hvem ved? – vil papir, blyant og bøger vige pladsen for dvd'er, monitorer og endnu ukendte teknologier i fremtidens gymnasium.

Men lige nu, i det herrens år 2006, skal man læse for at tilegne sig viden.

Hentet fra Danmarks Biblioteksskoles Biblioteks hjemmeside:
http://www.db.dk/dbi/om_biblioteket/virksomhed.htm

³ På BBC's³ hjemmeside kan du afprøve din evne til at fortolke om et smil er ægte:
<http://www.bbc.co.uk/science/humanbody/mind/surveys/smiles/>

⁴ S. 122 i Karsten Schnack (red.): ”Psykologisk Opslagsbog”, Christian Ejlers’ Forlag 1996

At analysere og fortolke

Viden kommer gennem sproget, og vi tilegner os viden bl.a. ved at læse, analysere og fortolke tekster.

I dansk skal du arbejde målrettet på at blive bedre til at analysere og fortolke, men du analyserer og fortolker også i alle andre fag:

Du lytter og læser, taler og skriver. Du sætter ord på meningen og sammenhængen i det stof du skal tilegne dig. Og du lærer nye ord og **begreber**⁵, så du kan udtrykke dig mere præcist og udtømmende.

Somme tider forstår du ikke hele meningen og sammenhængen, somme tider misforstår du måske. Det kan være svært, men det kan blive lettere efterhånden hvis du ved hvordan du kan arbejde med det, dvs. hvis du ved hvad det vil sige at analysere. Det kan du lære.

Du kan begynde her:

Når man **analyserer**, opløser man en helhed i dens bestanddele for at undersøge deres særlige egenskaber og finde ud af hvordan de fungerer i helheden. Og så **fortolker** man: man samler dem igen for at se hvordan helheden fungerer, hvad meningen med den er. Det kan man gøre når man læser digte, arbejder med problemer i teknologi eller løser matematikopgaver.

Når du gør det, øver du dig i at bruge din iagttagelsesevne og forestillingsevne og arbejde logisk og systematisk.

At analysere og fortolke kræver fantasi, fordi der er "huller" i alle tekster. De har ikke svar på alle de spørgsmål vi kan finde på at stille til dem. Somme tider må vi lede efter svarene andre steder, i fagbøger, leksika og ordbøger, eller vi må gætte os frem og eksperimentere.

Her er tre eksempler på hvordan analyse og fortolkning indgår i faglige opgaver:

Matematik

Her er en opgave som består i at beregne vinkler i en trekant:

Opgave 114

I en ligebenet trekant er topvinklen 46° .

Hvor store er vinklerne ved grundlinjen?

s. 115 i Preben Madsen: "Teknisk matematik", Erhvervsskolernes Forlag 1992

For at løse denne opgave skal jeg undersøge dens bestanddele og finde ud af hvordan de hænger sammen: Jeg skal vide hvad en "ligebenet trekant" er, kende begreberne "topvinklen", "grundlinjen" og "vinklerne ved grundlinjen".

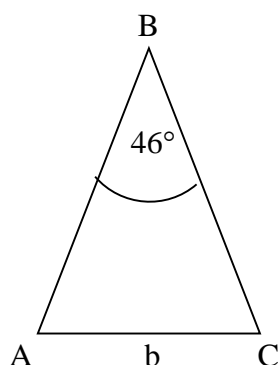
Jeg er heldig, det gør jeg.

Men ellers ved jeg at der plejer at være en forklaring i en matematikbog,

⁵ Et begreb er forestillingen bag ordet, fx forestillingen om en blomst. Blomster kan se ud på mange forskellige måder og have mange forskellige navne. Men man bruger begrebet "blomst" til at klassificere og skabe overblik over en mangfoldighed.

gerne i et afsnit før opgaverne. Som regel kan man også slå op i et stikordsregister bag i bogen. Denne bog har begge dele; på side 114 defineres en ligebenet trekant, og i stikordsregisteret er der en sidehenvisning:

En ligebenet trekant er en trekant hvor to af siderne er lige lange. I en ligebenet trekant er vinklerne ved grundlinjen lige store, altså $\angle A = \angle C$. Vinkel B kaldes topvinklen.

Det jeg kan vide om A og C ud fra ovenstående definition, er altså at de er lige store. Og så kan jeg huske at vinkelsummen i en trekant er 180° . Hvis jeg ikke lige kan huske det, kan jeg bladre et par sider tilbage eller slå op i stikordsregisteret og finde ud af hvor der står noget om vinkelsummen i en trekant.

Helheden består altså af tre vinkler som tilsammen er 180° ; B udgør de 46° . Til overs til A+C er:

$$180^\circ - 46^\circ = 134^\circ$$

... som de skal dele lige over:

$$\begin{aligned} 134^\circ / 2 &= 67^\circ \\ \angle A &= 67^\circ \\ \angle C &= 67^\circ \end{aligned}$$

For at løse denne opgave har vi analyseret og fortolket:

Vi har undersøgt helheden og de dele den består af: 1) forholdet mellem siderne og vinklerne i ligebenede trekanter og 2) summen af de tre vinkler i en trekant.

Og vi har samtidig repeteret enkle faglige begreber.

Problemer i teknologi

I teknologi skal man arbejde med projekter i mange af timerne. I den forbindelse skal man analysere problemer. Det skal man gøre når man har valgt hvilket problem man vil arbejde med.

Lad os tage et eksempel:

Mange mennesker farver deres hår. Nogen af dem kan ikke tåle hårfarven; de får allergi.

Hvad kan man gøre ved det?

Måske er det ikke så svært for et barn eller et ungt menneske at overbevise sin mor om at hun ikke skal farve sit hår. Fortæller man hende at man har læst i avisen at man kan få kræft, og at man er bange for at hun skal blive syg, så kan alene hendes ønske om at fjerne sit barns angst motivere hende for at holde op.

Omvendt vil et ungt menneske måske netop blive ved med at farve sit hår hvis hans mor forsøger at få ham fra det.

Måske... er det hvad vores personlige følelser og erfaringer fortæller os. Men det er ikke en analyse af problemet.

Vi er nødt til først at **abstrahere**⁶: Problemet handler om hårfarve og dens virkning på den menneskelige organisme.

Og så er vi nødt til at **konkretisere**⁷.

Det gør vi ved at undersøge:

Hvor mange mennesker farver deres hår? Hvem er de? Hvorfor gør de det?

Hvad farver de det med?

Hvor mange mennesker får bivirkninger af at farve deres hår? Har de mennesker som får bivirkninger, noget til fælles?

Hvilke hårfarver forårsager hvilke bivirkninger? Har de hårfarver som giver bivirkninger, noget til fælles?

Hvilke hårfarver har ikke bivirkninger, og hvad har de til fælles?

Når vi har undersøgt disse spørgsmål og dannet os et billede af problemets omfang og karakter, kan vi **perspektivere**: Vi kan sætte problemet ind i en – eller flere – sammenhæng(e): fx psykologiske og medicinske. Og vi kan udvikle idéer om geniale løsninger på problemet. Vi kan vælge den mest geniale løsning, den mest effektive eller den som netop vi bedst kan bidrage til.

Mulige løsninger kan være projekter i proces og / eller kommunikation / it. Man kan lave en hårfarve og en reklame for den.

Eller man kan lave en kampagne og informere om hårfarver.

Digte i dansk

Hvis man arbejder med et digt i dansk, kan formålet fx være at undersøge virkningen: Hvordan virker digtet på dig, og hvad er det der virker?

Det kunne fx være denne gamle engelske landeplage fra 60'erne:

⁶ se bort fra det enkelte eksempel og i stedet se det almene og overordnede i problemet.

⁷ undersøge hvad problemet konkret består i.

How do you do what you do to me?
If I only knew.
If I knew how you do what you do,
I would do it to you.

Gerry & The Pacemakers

Det er ikke mange ord, og de er ikke svære.

Det er indlysende at det handler om en fyr som er ulykkeligt forelsket.

Siger jeg. Men det er kun en fortolkning – og kun min fortolkning. Hvordan kan jeg vide det? Det skal jeg kunne dokumentere, og for at dokumentere skal jeg analysere.

Min fordel er at jeg kender konteksten, jeg har hørt sangen som ung, og jeg har danset til den.

Selvom jeg ikke kan huske resten af teksten, er jeg ikke i tvivl om hvad den handler om, og det ville jeg måske heller ikke være alligevel. For "du" og "jeg" plejer at handle om forelskelse eller kærlighed, og her er det usikkert om "min" kærlighed er gengældt; i hvert fald vil "jeg" gerne gøre det samme ved "dig" som "du" gør ved "mig", men det gør "jeg" åbenbart ikke. "Jeg" længes altså efter at gøre noget som "jeg" ikke ved hvordan man gør, "jeg" er forvirret og usikker.

Denne analyse – denne undersøgelse af betydningen af "I", "you", "do" og "if" i denne strofe – underbygger min fortolkning af at sangen handler om en ung mand som er ulykkeligt forelsket.

Hov!

Hvordan kan jeg vide at han er en ung mand? Det kan jeg strengt taget heller ikke. Det kunne for den sags skyld være en gammel kone. Men jeg bygger min fortolkning på at jeg kan huske hvordan det var at være ung i 60'erne, at Gerry & The Pacemakers var et ungt band der spillede for unge mennesker, og at forsangeren var en han.

Men hvorfor har "I" og "you" ikke navne? Så ville vi kende deres køn.

Beatles har skrevet sange om Michelle, Lovely Rita og Eleanor Rigby.

Hvorfor gør Gerry ikke det?

Ja, hvad opnår han ved at lade være? Hos mig og mine jævnaldrende opnåede han for mange år siden at vi lettere kunne identificere os med "I" og "you", alt efter hvad vi følte behov for. Vi kendte til at være forelskede, og vi kendte til håbet om at være genstand for forelskelse. Derfor gjorde sangen ikke kun noget ved os, den gjorde også noget for os:

Den forløste vores følelser mens vi lyttede til den og sang med, lydløst eller højlydt, på dansegulvet eller som bænkevarmere.

Hentet på www.answers.com/topic/gerryandthepacemakers-jpg

...men tilbage til det, det handler om:

Gymnasiesprog

Der er forskel på gymnasiesprog og hverdagsprog.

Når du begynder i gymnasiet, møder du nye ord, eller du møder kendte ord i nye betydninger.

Man kan møde opgaver, fx i samfundsfag, hvor man skal **diskutere** et spørgsmål. "Man kan da ikke diskutere med sig selv," er der somme tider en der siger. Men det kan man. For når man diskuterer i en opgave, prøver man at se og besvare spørgsmålet ud fra forskellige mulige synsvinkler – for at fordybe sig og blive klogere og ikke for at vinde diskussionen. Det er det samme der er meningen med at diskutere med hinanden i klassen.

I gymnasiet tæller det at være **selvstændig**.

Det opfatter nogen som at have sin egen mening. Men det handler om at behandle faglig viden på en selvstændig måde.

Hvis man vil argumentere for at jorden er flad, skal man sætte sig ind i den viden som ligger til grund for vores forestilling om at den er rund, og levere en sammenhængende nyfortolkning af den.

Ordet **tværfaglig** bliver af mange opfattet som det modsatte af faglig. Men tværfaglighed bygger på faglighed. Når man arbejder tværfagligt, bruger man faglig viden og faglige metoder fra flere fag for at løse en opgave eller udforske et fænomen. Fx kan både kemi, biologi og samfundsfag være vigtige fag når man skal løse miljøproblemer.

Målet er ikke at man skal være specialist i alle tre fag, men man skal have en vis viden – og en forestilling om hvor, hvornår og hvordan der er brug for andre faglige specialister.

For at understrege at tværfaglighed også er faglighed, bruger man efter gymnasireformen i stedet ordet **flerfaglig** i gymnasiebekendtgørelserne.

De tre eksempler ovenfor er eksempler på **overfaglige** begreber som indgår i gymnasiesproget. Hertil kommer forskellige fagsprog. Også fagsprogene kan rumme ord man kender fra hverdagssproget, fx "legeme".

I dansk betyder "legeme" en menneskekrop, i biologi betyder det en krop / en organisme, mens det betyder en genstand / et objekt i matematikkens og fysikkens verden:

Et legeme nedsænket i en væske mister lige så meget i vægt, som den fortrængte væskemængde vejer.

Som sagt: Ordenes betydning afhænger af konteksten.

Derfor er det altid klogt at spørge om hvad et ord betyder i den sammenhæng som det bliver brugt i, ligesom det er klogt at formulere sin forståelse af en opgave eller en anden lektie for at tjekke om man har forstået den rigtigt.

Man kan så glæde sig over at der inden for de enkelte fagsprog er en tradition for at de faglige begreber skal være entydige, så de skifter ikke lige pludselig betydning. "Hypotenusen" bliver ved med at være den side i en retvinklet trekant som ligger over for den rette vinkel.

Alligevel bliver det aldrig kedeligt, for der er nok af nye ord, der er nok til hele livet, og bag dem gemmer sig ny viden og nye verdener som man skal gå på opdagelse i. Når man gør det, udvider man sit ordforråd og blive bedre til at formulere sig mere præcist og udtømmende og mere anskueligt og levende.

Hvordan bærer man sig ad med at lære gymnasiesprog?
Man spørger og gætter.

Man kan spørge sine kammerater, læreren, sin mor eller far – alt efter hvem man mener, kan give det bedste svar, eller man kan slå op i en ordbog eller et leksikon. Der findes forskellige ordbøger og leksika til forskellige fag. Fx findes der tekniske og psykologiske ordbøger, matematiske leksika og litteraturleksika.

Men man kan også gætte.

Det gør man ved at:

- se på den sammenhæng ordet indgår i
- analysere ordet

Man analyserer ordet ved at opløse det i dets enkeltdele⁸.

Ord dannes af fire forskellige enkeltdele; den første er ordets **rod**, dets kernebetydning. Alle ord har en rod.

De tre andre er:

Præfix:	ordets forstavelse	fx: in-, u-, be-, an-
Suffix:	ordet klasse	fx: -ig, -else, -hed, -ion
Fleksiv:	bøjningsendelse	fx: -te, -ede, -en, -t, -et

Præfixet ændrer ordets betydning, fx har "kontrollabel" og "ukontrollabel" modsatte betydninger.

Suffixet ændrer ordets klasse, fx er ordet "kontrol" et substantiv, mens "kontrollabel" er et adjektiv.

Fleksivet nuancerer betydningen i sammenhængen, fx er der forskel på udtrykkene "Pas på hunde!", "Pas på hunden!" og "Pas på hundene!"

Fleksiverne har du lært om i grammatik, og du bruger allerede mange præfixer og suffixer. Mange af dem er blevet listet ind i dansk gennem møder med andre kulturer. De fleste af dem kommer oprindeligt fra antikken, fra græsk og latin⁹ og går igen i de andre europæiske sprog. Det er der også mange rødder der gør, fx:

Latin:	vinum	Italiensk:	vino
Spansk:	vino	Fransk:	vin
Engelsk:	wine	Tysk:	Wein

⁸ Læren om ordenes enkelte bestanddele hedder morfologi

⁹ Læren om ordenes oprindelse hedder etymologi

Så man kan komme med kvalificerede gæt hvis man kan flere sprog.

Inddel disse ord i rødder, præfixer, suffixer og fleksiver:

overtagelse	dybere	videnskabeligt
syndigt	utroligt	udsatte
modtage	kritisabel	modtager

Hvilke præfixer, suffixer og fleksiver kan man sætte på disse ord?

viden

kær

fest

Okay, nu har vi zoomet ind på petitesserne.

Så lad os zoome ud igen

Fra ord over sætninger og hele tekster til **genrer**.

Også teksters genre afhænger af i hvilken kontekst de skal bruges. Kirken, staten og skolen har hver deres genrer. Skolen har bl.a. de danske stile, rapporter og lærebøger, staten har love, bekendtgørelser og regulativer og kirken har ritualer, prædikener og salmer.

<http://www.danskebilleder.dk/>

En frederiksbergsk skoleklasse får biblioteksorientering på Frederiksberg Hovedbibliotek.
Eleverne læser tidsskrifter på læsesalen.

Genrer

Mon ikke du forbinder begrebet "genre" med dansk og skønlitteratur?

Ikke sært, for det er formodentlig i dansktimerne du har lært det at kende.

Det er også i dansktimerne man bruger det mest på htx.

Men det er vigtigt at man gør sig klart at genrer er andet og mere end digte, noveller og skuespil.

Genrer er forskellige former for kommunikation, og kommunikation tager form afhængigt af hvem der kommunikerer om hvad og hvorfor. Mennesker har udviklet genrerne i historiens løb som et led samfundsudviklingen. Kirkelige ritualer, som fx dåb og vielse, tilhører en genre, ligeså festtaler, kontrakter og love.

Vi bruger genrerne til noget.

Selv skønlitteraturen bruger vi - uanset om den har form som en popsang, en spændende roman eller en underlig novelle. Den der skaber litteratur, giver sin tekst den form som hun tror, vil fremkalde den virkning som hun ønsker at fremkalde. Dvs. hun vælger hvilken genre hun vil skrive i – eller hun skaber en ny genre, måske ved at blande nogle af de gamle.

I meget gamle dage, før vi kunne skrive og læse, måtte vi forlade os på vores stemme og vores hukommelse. Vi leverede litteraturen videre i mundtlig form¹⁰, fx som folkeviser og folkeeventyr.

For at vi kunne huske dem – og for at gøre dem til en nydelse - gav vi dem form ved hjælp af en række virkemidler: modsætninger og gentagelser, handlingsskeletter¹¹, "formler", rytme, omkvæd og rim.

De virkemidler en digter eller forfatter har, afhænger af den teknologi han har til rådighed. Omvendt påvirker den teknologi han bruger, litteraturens form:

Selvom de er gamle, lever folkeeventyr og folkeviser videre. De kan læses i deres oprindelige form og i nudanske udgaver, og forfattere har gendigtet dem, omformet dem og ladet sig inspirere af dem fra arlds tid og til i dag - og har efterhånden fået flere medier end stemmen: bøger og blade, radio og tv, film og computer - og dermed nye virkemidler.

De samme historier – og alligevel ikke.

Hvorfor består gamle historier, og hvorfor laver vi dem om?

Computeren giver os mulighed for at koble flere medier sammen i én tekst; vi taler om multimedieprodukter – det seneste trin i en teknologisk udvikling.

Og den mest avancerede teknologi?

¹⁰ Man kalder det mundtlig overlevering.

¹¹ Hjem-ud-hjem igen, 3 prøver, belønning efter fortjeneste

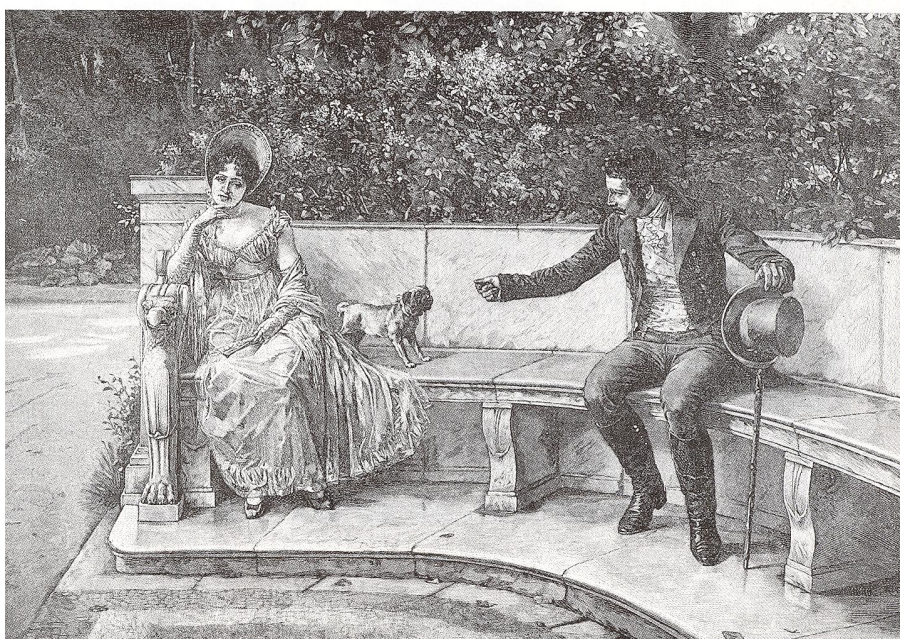
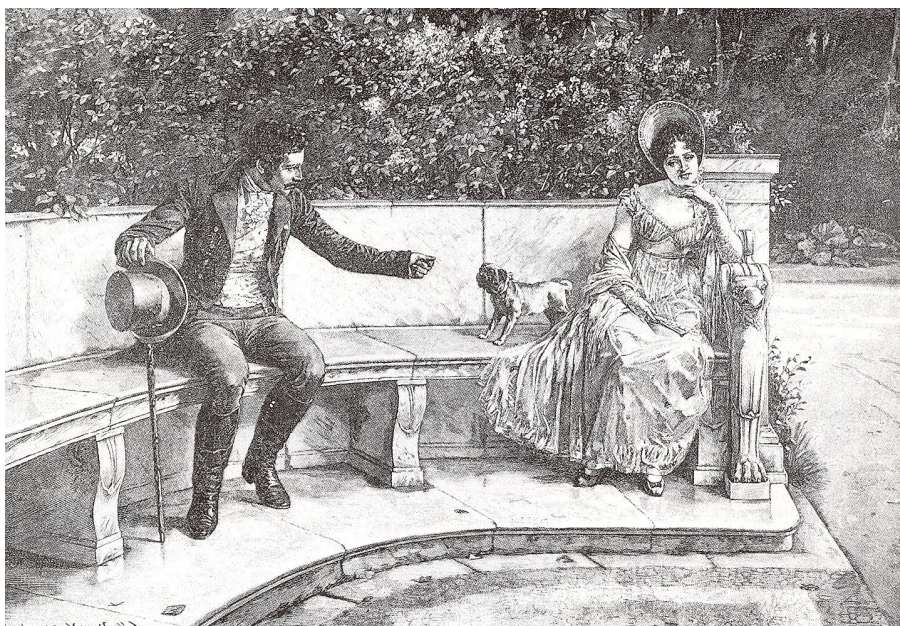
Måske.

Men gør vi egentlig andet end at efterligne virkeligheden eller forsøge at skabe vores egen udgave af den?

Og hvem kan forudsige hvad der virker bedst?

At sende hende en sms med en smiley, give hende en cd med Gerry & The Pacemakers eller stille sig op under hendes vindue en månelys nat og synge "It's now or never"¹²?

Det er ikke tilfældigt at netop jeg spørger sådan. Jeg tror at den tredje vej til kvindens hjerte er den bedste. Men det skyldes måske at jeg er en kvinde, at jeg var ung i 60'erne og 70'erne, og at jeg er mig.

¹² Elvis Presley's udgave af "O sole mio".

Hvad tror du, virker bedst?
Hvilken cd ville du sende hende eller ham?
Hvilken sang ville du synge?

Og set fra din synsvinkel:
Hvilken cd og hvilken sang ville virke på dig?

Kom med forslag og gør rede for hvordan du mener dine forslag vil virke, og hvorfor.

Du må også gerne skrive en sang selv og gøre rede for hvad du vil med den, hvordan du mener den vil virke, og hvorfor.

Nu vi er i gang med efterligninger og den ægte vare, så lad os tage fat på begreberne **fiktion** og **fakta**. Ikke for at definere de to kategorier af genrer hver for sig, men for at gøre opmærksom på hvad de har til fælles.

En ting fiktive tekster og faktatekster har til fælles, er at de, uanset deres form, er et eller flere menneskers fremstilling af virkeligheden – og ikke den skinbarlige virkelighed selv. De har det til fælles at de – eksplicit¹³ eller implicit¹⁴ - giver et billede af verden.

Den der fremstiller virkeligheden **eksplicit**, fortolker verden for læseren og lægger ikke skjul på det; han er en synlig fortæller, og han placerer læseren i rollen som den der skal overtage hans fortolkning.

Den der fremstiller virkeligheden **implicit**, viser læseren verden som han oplever og opfatter den og overlader det til læseren at fortolke denne oplevelse / opfattelse. Han er en usynlig fortæller.

Er han mere objektiv end den synlige fortæller?

En anden ting som forfattere af fiktive tekster og fakta-tekster har til fælles, er at de bruger de samme virkemidler:

Gå selv på jagt, fx på <http://www.dansketaler.dk/> og i aviser, tv og radio. Find tekster der fortæller en historie om grimme og smukke, dumme og kloge, onde og gode, om prøvelser og om evig lykke. Hvorfor er fiktionens virkemidler så populære hos talere og skrivere? Hvad gør de ved os, hvordan gør det det ... og hvorfor gør de det?

¹³ At eksplicitere betyder at folde ud, fx gennem en morale.

¹⁴ At implicitere betyder at folde ind, man kan også sige pakke budskabet ind eller skrive mellem linjerne.

Polfoto 31.12.2005

Hvordan kan vi tro på de fiktive fakta-tekster? Det kan vi godt. Men vi skal være opmærksomme på at fakta ikke er det modsatte af fiktion, og at fakta-tekster ikke nødvendigvis er mere virkelighedsnære. Fakta-tekster er de tekster som bliver præsenteret som tekster der handler om mennesker og steder som findes eller har fandtes. Det kan fremgå af fx titlen, forordet eller efterskriften.

Hvis vi tror at forfatteren kan sansse virkeligheden som den er, og sætte ord på den, og at han ikke lyver for sig selv eller for os, så er hans tekst måske sand.

Eller måske er fakta en del af fiktionen¹⁵?

Litteratur som har inspireret mig:

Dahlgreen m.fl.: "Sprog på tværs", Munksgaard 1996

Jan Lindhardt: "Tale og skrift – to kulturer", Munksgaard 1998

Johannes Møllehave: "To fremmedord – analyse og syntese" i "Lærelyst" (Krusaa & Skov red.), Borgen 1999

Retorikmagasinet, Rhetor Förlag AB

Jens Breinholt Schou: "Genrer – findes de i virkeligheden", Dlf 2005

Stikordsregister

Her er sidehenvisninger til de vigtigste begreber og kompetencer som dette lille hæfte handler om:

Analysere 8	Flerfaglig 13	Kontekst 5
Abstrahere 10	Fortolke 5, 8, 18	Overfaglig 13
Begreb 8	Implicit 17	Perspektivere 10
Diskutere 13	Konkretisere 10	Tværfaglig 13
EksPLICIT 17		

¹⁵ Det er det bl.a. i Søren Kirkegaards roman "Enten-Eller" – og i filmatiseringen af "Tristram Shandy".

Hvad hedder billedet? Gæt!

Og skulpturen?
Hvornår mon de er lavet?